

EN NY GRØNLANDSPOLITIK?

Kommentar til Erling Høeghs åbningstale

Af Hans Jørgen Lembourn

Formanden for det grønlandske landsråd, pastor Erling Høeghs tale ved landsrådets åbning er en politisk modig tale. Han veg ikke udenom nogen af de store grønlandske og dansk-grønlandske problemer, han skjulte ikke *sin* opfattelse af, hvordan forholdet mellem Grønland og Danmark skal være, nu og i al fremtid, og han forsøgte ikke at tale sig væk fra de kritiske bemærkninger, som nogle af hans grønlandske vælgere givetvis vil komme med. Der er noget af en prædiken i den åbningstale, sågar noget af en revselsesprædiken, og det skal Erling Høegh ikke bebrejdes, tværtimod, her har vi en grønlandsk politiker, som er beundringsværdig åben, og som følgelig har krav på et klart svar.

Landsråd og kommunalbestyrelser.

Det er Erling Høeghs håb, at landsrådet så vidt muligt skal koncentrere sig om helhedspolitikken, og at man i stigende grad overlader til kommunalbestyrelserne selv at have besluttende myndighed i lokale sager. Det kan måske i første øjeblik virke anakronistisk, i en tid hvor centralisering er moden, og man i Danmark nedlægger kommuner *en masse* og henlægger de lokale afgørelser til storkommuner og amtskommuner. Men netop de meget store forskelle i klima, erhvervsmuligheder og livsform mellem nord-, vest- og østgrønlandske byer og bygder, og i Vestgrønland mellem de nordlige og de sydlige, må betinge en større kommunalpolitisk selvstændighed. Desuden må grønlænderne, ligesom alle andre, erfare sig frem til politisk selvtilid. Der findes ingen teoretiske genveje til politisk modenhed. Større kommunalt ansvar og mere lokal selvstændighed vil også give landsrådet hårdt tiltrængt tid til at nå til bunds i de virkelige store problemer.

En kontant måde at øge selvstændigheden på ville være at give kommunalbestyrelserne et rådighedsbeløb, som de kunne anvende efter eget hoved. I dag har de stort set kun den opgave at administrere andres beslutninger. Det giver ikke nok an-

svar, og det svækker den politiske interesse. Og det gør administrationen for stiv. Jo større lokale forskelle des mere brug er der for at have midler til egen disposition.

Danskernes kvalifikationer.

Erling Høegh lægger megen vægt på at aktivisere den grønlandske befolkning; dermed mener han, at man må finde metoder til at engagere grønlænderne mere direkte i udviklingsprocessen, man må i det daglige, ikke blot politisk, nå frem til at grønlænderne selv er den væsentligste faktor i skabelsen af nye erhverv, i det tekniske arbejde, i opdragelsen og uddannelsen af de unge.

Siden den store udviklingsproces begyndte for godt tyve år siden, er antallet af udsendte danske steget både absolut og relativt, og der er ikke megen udsigt til at stigningen standser foreløbigt. Er denne danisering et gode eller et onde?

Den er hverken det ene eller det andet – i sig selv. Svaret afhænger alene af de udsendte danskeres faglige og menneskelige kvalifikationer. At danskerne stadig udfører den helt overvejende del af det arbejde, som kræver en højere uddannelse, ja, at de også laver det ufaglærte arbejde, behøvede, som en overgang, ikke at være til skade for grønlænderne, *hvis den danske indsats samtidig virkede pædagogisk*. Men det gør den desværre kun i få tilfælde. Og dermed hindres grønlænderne i selv at lære så meget, at de kan se en mulighed for engang at overtage jobbet.

Det var grønlændernes eget ønske oprindeligt at få så mange udsendte danske til Grønland som muligt. De udsendte var forudsætningen for at starte udviklingsprocessen. Derfor indførte man det ulyksalige fødestedskriterium, forskelslønnen, fri-bolig, frit brændsel, gratis vand etc., hele forskelsbehandlingen til fordel for danskerne. For hver dag bliver den mere uacceptabel og vækker stadig stærkere politisk kritik blandt grønlænderne.

Fjerner man forskellene, og begrænser man af den grund antallet af udsendte, vil man møde den indvending, at så sinker man også udviklingstempoet. Uden tvivl, ja. Hvad skal man så vælge?

Efter min opfattelse kan man ikke imødekomme Erling Høeghs – og næsten samtlige grønlænderes ønske om større grønlandsk aktivitet og medleven – med mindre man stiller større krav til de udsendtes kvalifikationer og samtidig betaler, hvad det koster i nedsat tempo. Øger man kravene, vil der komme færre til Grønland. Til gengæld vil man få bedre egnede derop, og måske vinder man på den måde både på det faglige og menneskelige plan, hvad man taber i kvantitet. Og hvis man ændrer hovedkriteriet for opbygningsprocessen fra at være mest mulig industrialisering på kortest mulig tid til i stedet at være mest mulig oplæring og bedst mulig oplæring af den grønlandske befolkning, er det min personlige opfattelse, at denne princip-ændring i grønlandspolitikken er et godt bytte, både for grønlænderne og for danskerne.

I praksis ville denne principbeslutning betyde, at man ikke mere gav de udsendte bedre lønninger og særfordele i forhold til grønlænderne, og at man ikke lod nogen arbejde i Grønland – og det gælder alle, arbejdere som ingeniører, lærere osv. – uden at de havde været igennem en udvælgelse og nogle få måneders intenst kursus, hvor de fik et indblik i grønlandspolitikens målsætning, i grønlændernes livsformer, landets kultur og historie og en indføring i det grønlandske sprog. Det gør man med de frivillige, man sender til u-landene. Og Grønland *er* et u-land sammenlignet med Europa, og der er ganske den samme grund til at behandle den grønlandske livsform med samme respekt og nænsomhed, som vi prøver at behandle Kenyas, Tanzanias og Indiens. Jeg har fremført denne tanke i Grønlandsrådet og blev straks mødt med det svar, at det ville blive for dyrt, og kun få danske ville acceptere et sådant kursus.

Vel, det ville måske blive dyrt, men ikke *så* dyrt, at der ikke var råd til det, og de danske, som ikke ville gennemgå dette kursus, skal man kun være glad for at slippe for. De gavner alligevel ikke Grønland. Og hvis der kommer færre danskere til Grønland, gør det heller ikke så meget. Der er for mange af dem i forvejen, og der er især for mange, som aldrig burde have været der. En mindskning i antallet af udsendte vil medføre, at man må bruge grønlandsk arbejdskraft i højere grad, og det er netop, hvad man må ønske. Det vil tvinge mestre, firmaer og offentlige institutioner til at lægge mere vægt på uddannelsen af den grønlandske arbejdskraft, og også det er netop, hvad der er brug for. Og endelig vil det, ganske rigtigt, sinke industrialiseringsprocessen noget, og det er, efter min opfattelse, kun lykkeligt, for den går for hurtigt; de sociale og menneskelige omkostninger er alt, alt for store. Grønland når det nok. Iøvrigt er det bedre at ankomme lidt senere, men til gengæld med sin åndelige bagage i behold.

Foruden en udvælgelse efter egnethed, både fagligt og menneskeligt – og den kritik, jeg har fremsat af adskillige danske udsendtes manglende egnethed, gælder ikke alene håndværkerne – burde følges op af et rent fagligt kontrolorgan, som bedømte de højt uddannedes tekniske kvalifikationer. Der er blevet sendt for mange dårlige teknikere til Grønland. Sandsynligvis på grund af overbeskæftigelsen i Danmark. Man har måttet tage, hvad man kunne få. Nybagte kandidater uden erfaringer og – i visse tilfælde – også uden ret mange evner. Der er begået kostbare tekniske fejl. Fejl som mere erfarne og bedre udrustede teknikere ville have undgået. Jeg forestiller mig, at man kunne ansætte et par dygtige teknikere, indenfor de forskellige fag, til at følge alle projekterne i Grønland og til at kontrollere kvaliteten, og som skal have myndighed til at kritisere offentligt, hvad der er gjort galt, en slags „tekniske statsrevisorer“.

Endelig er det nødvendigt, at man finder en metode, hvormed man i højere

grad, end det er tilfældet i dag, kan kombinere industrialisering med lærlingeuddannelse, omskoling og efteruddannelse af grønlænderne.

Hvad jeg her har skrevet, vil måske lyde hårdt i nogle udsendte danskeres øren. Det skal derfor tilføjes, at der er meget stor forskel på de udsendtes kvalitet, og man møder under en rejse i Grønland helt enestående eksempler på engagement, menneskelig forståelse og god vilje blandt de udsendte, ikke mindst blandt dem som har arbejdet i Grønland i mange år. Men netop for deres skyld er det nødvendigt, at man i fremtiden gør, hvad man kan for at forhindre, at nogle få dårligt kvalificerede på meget kort tid ødelægger, hvad mange godt kvalificerede har bygget op igennem en årelang, møjsommelig indsats.

Den glemte oplysning.

Det næste store spørgsmål, åbningstalen rejser, er den manglende folkeoplysning. Man kan næppe rette nogen kritik mod manglende investeringer i skolen. Den stod som nummer eet på prioritetslisten, og selv om der visse steder ikke er nok lærere og ikke tilstrækkeligt med klasser, så er der vist enighed om, at den meget store indsats i de sidste ti år i skolebyggeriet og det meget store antal udsendte lærere med forbavsende fart har skabt en acceptabel folkeskole i Grønland. Der er for få, alt for få grønlandske lærere, og der er næsten ingen udsendte danske lærere, som kan grønlandsk, bare til husbehov; det sinker undervisningen alvorligt i de første klasser, og man burde specielt gøre en indsats for at få flere danske lærere til at studere grønlandsk, og for at få flere unge grønlændere til at tage en seminarieuddannelse.

Men tilbage står oplysningsarbejdet for de ældre grønlændere. Det vil måske ikke være muligt at opildne til dette på samme måde som i Danmark, hvor konkurrencen mellem de frivillige oplysningsforbund har åbnet for nye fag, nye undervisningsformer og kaldt utraditionelle lærerkræfter ind til de mange former for aftenundervisning. Det kan tænkes, at to oplysningsforbund kan få plads i de største byer, men de fleste steder må velsagtens een oplysningsorganisation stå for voksenundervisningen. Den er meget nødvendig. De ældre, især i aldersgruppen fra 35 til 50 år, som ikke har fået en tidssvarende skoleuddannelse, og som er i deres mest produktive alder, forbliver i stort tal ubrugte i opbygningsarbejdet på grund af manglende kundskaber. Teknificeringen er gået så hurtig, at man ikke nåede at løfte kundskabsniveauet i takt med levestandard og arbejdsform. I Grønland mangler en hel aldersgruppe i produktionslivet, og netop den, der andre steder, hvor udviklingen har været mere jævn, stort set bærer samfundet, økonomisk, fagligt, pædagogisk.

Den manglende skoleuddannelse kan ikke kompenseres fuldt ud, men et intensivt folkeoplysningsarbejde kunne hjælpe. Gennem efteruddannelse og omskoling kunne den produktive aldersgruppe genengageres i samfundet.

Man har heller ikke magtet den oplysningskampagne, som skulle lette tilflytternes tilpasning til det nye bymiljø. De kommer uforberedte ind fra det isolerede, primitive fangerliv til massesamfundet – hvor de efterlades til en lige så anonym tilværelse, som den de enlige må leve i de europæiske og amerikanske storbyer. „Det ensomme massesammenslutning“ er også et tragisk grønlandsk fænomen.

En omfattende oplysningskampagne på disse to områder vil koste penge, mange penge. Der skal oprettes langvarige kursus, baseret på højskoleprincippet, for dem, der vil skabe en oplysningsbevægelse i Grønland, og man må have råd til at betale en normal arbejds løn til mange mennesker, som i en længere periode må forlade deres arbejde – hvis de da har et – og som samtidig med, at de må forsørge deres familier, atter skal på skolebænken.

Hver gang, man trænger ind i et grønlandsk problem, ender man i et pengespørgsmål. Alt, hvad man rører ved i Grønland, koster penge, mange penge. Den nye regerings finanspolitik har fastsat en ramme for, hvad der må bruges i Grønland, og denne ramme må nødvendigvis holdes, hvis regeringens målsætning skal nås: stabile priser samtidig med fuld beskæftigelse. Ønsker vi derfor nye investeringsområder taget op, in casu folkeoplysning, betyder det, at andre investeringer må vente og udskydes til senere. Det er ikke nemt. Når man en gang har fået løfte om en fabrik, et havneanlæg, en vej etc., er det en næsten umulig opgave at få de pågældende til at udsætte anlæget til fordel for noget andet, især hvis der også er tale om en anden geografisk fordeling af bevillingerne. Hver kommune slås hidsigt for at redde mest muligt, og man hvæser arrigt, hvis nogen vil fjerne bare en krone fra det lovede budget. Men enten må man have mod til at hævde, at man har en politisk målsætning, og så tage konsekvensen og bøje sig for udsættelser, eller man må give op og lade tilfældet – og de mest ihærdige teknokrater – bestemme den grønlandske skæbne. Når Erling Høegh så indtrængende taler om, at grønlænderne må vise større solidaritet indbyrdes, er det nok også dette forhold, han tænker på. Og hvis grønlandske og danske politikere sammen skal have en chance for at fastsætte målsætningen og stå imod teknokraternes pres, må vi have det politiske mod til at anvise, hvor der skal spares, så penge kan frigøres til oplysningsarbejdet.

En farlig indkomstudvikling.

Den solidaritet, Erling Høegh taler om, gælder også problemet med de få og meget rige grønlændere og de mange og meget fattige. Der er sandsynligvis i dag større indkomstforskelle mellem rig og fattig i Grønland end i Danmark. Det er uholdbart. Der er ved at danne sig en grønlandsk overklasse, som frigjort fra det gamle udsteds- og slægtssammenhold har vænnet sig til massesamfundet og bytilværelsen, og som i kraft af dygtighed har skaffet sig store indtægter og formuer. De er

ikke mange endnu, men skævheden i indkomstudviklingen vokser. Intet samfund kan i længden leve i fred med sig selv, hvis indkomst- og formuefordelingen er for ulige. Man undgår derfor ikke en progressiv indkomstbeskatning i Grønland.

Enhver i Grønland ved, at nemt bliver det ikke at administrere den. Men man må til det alligevel, og med tilstrækkelig smidighed og nogle tommelfingerregler og en høj bundgrænse kan det gøres. Det bør ikke vare mange år, inden man har en kommunal kildeskat.

Administrationens folk mener, at det vil kræve ca. 25 % udvidelse af kærnerkontorernes personale og lokaler, og at en ikke uvæsentlig del af provenuet, i hvert fald i begyndelsen, vil sluges af administrationen. Det skal jeg være den første til at beklage. Men det politiske motiv er stærkere. For den samfundsmæssige solidaritets skyld og for at skabe ens sociale betingelser i Grønland og Danmark må skatten indføres. Måske er den kommunale kildeskat også vejen til at skaffe kommunalbestyrelserne det stærkt ønskede rådighedsbeløb og dermed til at udvikle et egentligt politisk selvstyre. Intet selvstændigt samfund er blevet til uden uhyre administrative vanskeligheder. Det grønlandske kan ikke være en undtagelse. Det fremgår med al ønskelig tydelighed af Erling Høeghs tale, at han har samme opfattelse.

Nye erhvervsmuligheder?

Der føres næppe en samtale i dagens Grønland, uden at man ender i erhvervskrisen. Fiskeriet betaler sig ikke. Ikke alene har torsken svigtet, men priserne på verdensmarkedet for næsten alle de produkter, fiskerne og fangerne indhandler, er for nedadgående. Når ikke engang verdens mest effektive fiskeri, det norske, kan klare sig uden meget store statstilskud, kan ingen forlange, at det grønlandske skal give overskud. Men lige beklageligt er det jo. Der er heller ikke megen grund til at tro, at fiskeriet i fremtiden vil blive nogen lukrativ forretning. Hvis Grønland derfor på langt sigt skal bare nærme sig en forretningsmæssig balance, må man opdyrke andre erhverv ved siden af fangst og fiskeri. En lokal kunstindustri skulle have muligheder. Man kan som et fremragende eksempel tage den indfødte kunstindustri i Alaska.

Men frem for noget tror jeg, turismen må blive et af Grønlands hovederhverv. Det er imidlertid en risikabel forretning, og den kræver store begyndelsesinvesteringer. Uden offentlig støtte i starten går det ikke.

Man har indvendt imod statsindblanding i turismen, at det kan ikke være en offentlig opgave. Jeg ser anderledes på det. Det er, efter min opfattelse, aldeles ligegyldigt, om staten investerer i og støtter det ene eller det andet erhverv, kriteriet kan alene være, om det på et eller andet tidspunkt kan give beskæftigelse og indtægter i Grønland. I den forstand kan turisme være fuldt så godt som fiskeri.

Men er grønlandsk turisme da det rene luftkastel, som nogen hævder?

Nej, jeg er overbevist om, at det endda er en nok så realistisk pengeanbringelse som mange af de midler, der i dag og i de næste år sættes i rejepillemaskiner og filetfabriker.

Der er tre slags turisme, som kan trives i Grønland. Man kan for det første indrette et hotelskib, som alene er konstrueret til turisme, og som i sommerhalvåret sejler langs kysten, ligger i passende tid i havnene, og som kombineres med tilrettede ture ind i landet og i fjordene. Der er et publikum til skibsferier, og det vokser.

Det forsøg, man har gjort i år med at tage turister med rutebåden „Disko“, er udtryk for et ønske om at forsøge sig i turisterhvervet, men „Disko“ egner sig ikke. Skibet ligger for kort tid i havnene og på forkerte tidspunkter. Forholdene om bord er for dårlige til turister, som må betale en klækkelig pris for en Grønlandsrejse. Man må hellere investere i et egentligt hotelskib.

For det andet kan man tilbyde en speciel turisme til fiskere og jægere. Omkring et egentligt hotel i Eriksfjord, i Søndre Strømfjord, i Egedesminde og i Jakobshavn kan man lægge overnatningshytter i distriktet, og man kan tilbyde kuttersejladts til to, tre eller fire dages ture. Om vinteren kan man tage på slædeture. Det er klart, at sådanne rejser ikke bliver billige, men med velstandsstigningen er der kommet et publikum, som har midlerne og er villig til at betale. Desuden vil det give en form for beskæftigelse, som mange grønlandere vil egne sig til. De har forudsætningerne for at føre lystfiskerne og jægerne frem til de rigtige steder, og grønlanderne har ikke svært ved at komme i kontakt med fremmede, det er et åbent, tolerant og gæstfrit folk.

For det tredje kunne man åbne for billige rejser, specielt for vandrere. I det pragtfulde isfri område omkredset af Søndre Strømfjord og indlandsisen, med fastlandsklima og sikre solskinsdage totredjedele af året, kan der arrangeres vandreture på 8—14—21 dage i overnatningshytter på samme måde som i Lapland, hvor man sidste år havde mere end 50.000 vandrere. Investeringerne bliver ikke store, og med charterfly kan billetten til Grønland gøres billig. Provianteringen kan foregå i Søndre Strømfjord, hvor udstyret også kunne lejes.

På den måde kunne man tilbyde turistrejser af kvalitet og med særpræg til alle slags turister, til unge og ældre, til dem der ønsker natur og primitivitet og til den kræsne.

Den anden store mulighed for et nyt erhverv er en kommende minedrift. Der er talrige mineraler, og der kan opbygges et stort kulbrud med produktion af langt bedre kul end dem, der i dag brydes i Qutdligssat, og der er muligvis store forekomster af olie og gas, men først må der i folketinget vedtages en koncessionslov, som giver selskaberne klar besked om, hvad de kan regne med, at afgiftsbetingelserne bliver,

og efter min opfattelse skal man ikke kræve for store procentuelle afgifter. Risikoen er uoverskuelig, og selskaberne må have en fair chance. Man kan altid senere skærpe kravene om offentlig andel i udbyttet.

Kulbruddet i Qutdligssat er et særligt problem, og det er ved at udvikle sig til et tragisk problem. Man har taget en principbeslutning om, at bruddet skal nedlægges i løbet af fire år, og at befolkningen skal flyttes. Jeg er ikke enig heri. Det er muligt, at Qutdligssats kul på langt sigt ikke er brugbare, og at olien i løbet af en halv snes år vil fortrænge kullene, men fire år er for kort en aftrapningsperiode. Der vil i lang tid være hårdt brug for netop de grønlandske kul, som egner sig specielt godt til husholdningskul, især i det nordlige Grønland og i de mindre bygder, hvor olien og oliefyrene ikke kommer med det første. Desuden rummer investeringsplanen ikke muligheder for at skaffe boliger nok til de ca. 1200 mennesker, som man mener skal fraflytte Qutdligssat. Og hvis der i løbet af det næste tiår dukker andre former for minedrift op i Grønland, ville det være tåbeligt at sprede Qutdligssats befolkning, som netop er uddannet til minedrift, og som selv ønsker at fortsætte med dette arbejde. Iøvrigt viser det sig, at den grønlandske arbejdskraft i Qutdligssat-minen er dygtig og særdeles velegnet.

Endelig er det vel heller ikke ligegyldigt, at befolkningen i Qutdligssat ikke selv ønsker at flytte. Ganske vist, de menneskelige hensyn har ikke altid plaget planlæggerne, men den, der har været på Diskøen og har besøgt nogle af de grønlandske familier i Qutdligssat, forstår ind til marven, hvor tragisk det må være at skulle flytte bort fra dette vidunderlige sted, et af Grønlands smukkeste landskaber og bedste klimaer.

Efter min opfattelse bør principbeslutningen om nedlæggelse derfor ændres til, at man først regner med en lukning af kulbruddet i løbet af et lille tiår.

Økonomisk balance i fiskeriet?

Erling Høegh taler om resignation. „Måske må vi på nogle områder resignere og bidrage vort til, at omkostningsniveauet holdes i ave“, udtaler han.

Den ubehagelige og kontante realitet i disse ord er, at de grønlandske fiskere før eller senere kommer til at indstille sig på, at indhandlingsprisen må svinge i takt med verdensmarkedspriserne. Man kan ikke blive ved med at betale indhandlingspriser, som ligger betydeligt over de priser, KGH og private fabrikker må sælge til på verdensmarkedet. De to priser må svare til hinanden. Hvad der naturligvis også betyder, at fiskerne, i gode år, må have tilsvarende mere for deres fangst. I en sådan mere smidig ordening er der skjult sociale problemer. Og en vis tilvænning er nødvendig, kombineret med en effektiv oplysning overfor fiskerne og fangerne om nødvendigheden af langsigtede økonomiske beslutninger. Man må lære at spare op

i gode år, man må vænne sig til moderne økonomisk tænkning, til afskrivninger, forrentning, genanskaffelsesberegninger etc. Der er ingen vej uden om. Og det nytter ikke at svare, at grønlænderne er for langt borte fra denne tankegang. Det gælder dele af befolkningen, de ældre og de der fortsat lever og vil leve på de små steder. Men den unge generation af fiskere i de større byer *har* forudsætningerne for at klare sig igennem på moderne betingelser.

Et spareår.

Erling Høegh proklamerer „et spareår“, og han lover, at landsrådet vil gå i spidsen, og at man med hård hånd vil holde igen på administrative udgifter, på rejser og institutionsbyggeri. Godt! En bedre start kan man ikke ønske sig af en ny offentlig administration. Og landsrådets formand har ganske ret i, at det offentlige må være eksemplet for befolkningen. I Danmark har det offentlige alt for ofte været et dårligt eksempel, og uvaner smitter hurtigere end gode vaner.

Hvis Grønland skal skabe et lokalt erhvervsliv, og hvis grønlænderne og ikke danske tilrejsende skal dominere det, må den grønlandske befolkning selv præstere en opsparing. Man kunne begynde med boligstøttehusene. Det må være muligt, i hvert fald når man har fået gennemført skatteadministrationen, at skelne mellem dem, der ikke har økonomiske muligheder for at præstere et 5 % eller 10 %-indskud i boligstøttehusene, og dem, der har det. Det ville være sundt, om de familier, der har gode indtægter, vænnede sig til at betragte et eenfamilieshus på samme måde, som vi gør det i Danmark, nemlig som en langvarig værdi, man efterhånden kan komme til at eje selv, og som kræver vedligeholdelse for at holde værdien, og som engang efter tilstrækkelig opsparing, bliver til en formue, man kan disponere over.

Også på opsparingsområdet er et oplysningsarbejde nødvendigt. Hvordan skulle en familie, som flytter til en by fra et fjernt udsted, have nogen forudsætninger for at begribe det moderne industrisamfunds struktur? Hvorfor skulle den spare op? Opsparing er et økonomisk fænomen, som hører pengeøkonomien til, og som naturaløkonomien på udstedet ikke har plads til.

Spiritusproblemet.

Mens dette skrives, forhandler landsrådet om det grønlandske spiritusproblem, og det er tænkeligt, at rådet fremsætter et rationeringsforslag. Mine betragtninger kan derfor meget vel falde post festum, men selv om landsrådet enes om et forsøg på en endelig ordning, vil diskussionen fortsætte, for der er ikke og vil ikke blive enighed i Grønland om det offentliges stilling – uanset hvad landsrådet bestemmer sig til.

For det første tror jeg, man skal være varsom med at kræve ensartede regler for hele Grønland. Der er betydelig forskel på forbruget af spiritus i nord og syd, fra by til by, bygd til bygd. Ofte præges livsformen på et udsted af en enkelt stærk personlighed, som i kraft af klogskab og almen respekt har fået befolkningen til at indstille sig på en rimelig omgang med flasken.

I nogle byer gør et umådeholdent forbrug arbejdskraften ustabil, i andre er der særdeles gode arbejds traditioner.

For det andet bør statistikkens udsagn om et spiritusforbrug, mere end dobbelt så stort pr. indbygger som i Danmark, nok tages med en smule forbehold. Man kan ikke af statistikken se, hvor stor en del af forbruget i Grønland, der går til danskerne, fastboende som midlertidigt udsendte, til turister og andre på kort gennemrejse. Det er næppe småting.

For det tredje: der er ikke mange fritidsmuligheder i de grønlandske byer, intet teater, ingen koncerter, kun få film, ingen TV etc. Selskabeligheden har naturligt nok en stor plads, og hvor i verden ville det ikke betyde et større spiritusforbrug?

Men alligevel kan ingen nægte, at Grønland har et alvorligt spiritusproblem, måske ikke for befolkningen som sådan, men i hvert fald for visse befolkningsgrupper, og bekymringen gælder særlig de unge. Et eller andet bliver man sandsynligvis nødt til at gøre. Imod at gennemføre et totalforbud, som nogen ønsker, taler imidlertid, at det vil avle hjemmebryggeri og forbrydelser, og de mest alkoholhungrende skal nok vide at skaffe sig spiritussen ad omveje. Et totalforbud vil givetvis også af mange blive opfattet som en diskrimination af den grønlandske befolkning. Og ofte møder man følgende spørgsmål: Hvor meget drak danskeren for et par generationer siden? Og hvordan lærte den danske befolkning at omgås spiritus med måde? Ikke ved hjælp af forbud og rationeringer, men ved at lære, gennem mere eller mindre bitre erfaringer, at beherske sig. Der findes kun een endelig løsning på ethvert umådeholdenhedsproblem: at betale på sin egen krop, hvad letsindigheden måtte koste, og siden blive klogere.

I princippet er jeg enig i denne tankegang. Mennesket lærer stort set kun af sine egne erfaringer. Men man kan med nogen rimelighed indvende imod den liberale holdning, at Danmark – som det øvrige Vesteuropa – var mange generationer om at udvikle velfærds- og velstandsstaten, Grønland skal gennem samme proces på een generations tid, følgelig må de sociale og psykologiske vanskeligheder blive tilsvarende større.

I enkelte byer har man gjort forsøg med lukning af salget forskellige af ugens dage. Nogle steder har det virket godt, og spiritussalget har været stærkt faldende, men det er for tidligt at bedømme virkningen endeligt.

Skulle man give et råd i denne komplicerede sag – når jeg vover at gøre det, er det efter fjorten dages samtaler med talrige grønlandere og danskere i en række af Vestgrønlands byer om emnet – går det ud på, at man rykkede lønningsdagen frem til mandag og holdt lukket for spiritussalget alle ugens dage undtagen fredag og lørdag. Det ville give husmødrene en chance for at få andel i lønnen, som skal bruges til den daglige husholdning, til børnenes udgifter etc., og når salget åbnede, var der kun begrænsede midler tilbage. Desuden ville festlighederne fortrinsvis falde på week-enden, så den arbejdsmæssige stabilitet blev mindre udsat. Men det skal indrømmes at også denne ordning har sine mangler – ganske som alle andre ordninger. Intet kan i effektivitet erstatte det enkelte menneskes egen selvbeherskelse.

Må man alligevel til sidst acceptere en rationering, bør man ikke glemme de mange uheldige sider ved de rationeringsordninger, vi havde under krigen. Den værste var sortbørshandelen med mærker, og de ikke-forbrugendes følelse af, at de nødvendigvis måtte købe deres ration. Begge dele kan undgås, hvis man åbner en officiel „sort“ børs, hvor man lovligt kan sælge sine ubrugte mærker til en dagligt noteret kurs. Derved undgår man det ellers ikke ønskede køb af spiritus hos de ikke-drikkende forbrugere, og man lægger en art særbeskatning på de meget forbrugende. Desuden slipper man for de illegale transaktioner.

Den politiske målsætning.

„Det er da også en kendsgerning, at mens mere eller mindre filosofiske kommentatorer i Danmark holder alle muligheder åbne for Grønlands fremtidige placering i forhold til Danmark, har man i den grønlandske befolkning i de senere år benyttet enhver lejlighed til at fastslå grønlandernes urokkede ønske om fortsat uændret tilhørsforhold til Danmark – — vi har alt for længe forgæves appelleret om en sådan udtalelse“, lød nogle af slutningsordene i Erling Høeghs tale. De kræver et uforbeholdent svar.

Jeg kan ikke svare på andre partiers vegne, men jeg kan i det mindste sige til Erling Høegh og til det grønlandske landsråd, at Det konservative Folkeparti helt og fuldt støtter integrationstanken, og at partiet er indstillet på at yde, hvad den måtte kræve for at kunne gennemføres i praksis.

De to folk i Grønland og Danmark har en enestående chance for at give verden det første historiske eksempel på, at to folk kan leve fredeligt og på lige fod sammen i een nation. Det er endnu aldrig lykkedes, skønt netop raceproblemet er dette århundredes mest pinagtige. Verden trænger til bare et eneste bevis på, at det *kan* lade sig gøre. Og vi har muligheden, endnu. De fejl, der er begået, og det „danskerhad“, som jo findes her og der i Grønland, er ikke større, end at det stadig er muligt at

skabe et folkefællesskab, hvor to kulturformer, to sprogområder, to vidt forskellige miljøer kan udfolde sig i gensidig respekt og med ganske samme frihedsrettigheder og efterhånden samme sociale muligheder. Der er så stor sympati både hos grønlændere og danskere for den anden part, at der ingen alvorlig irrationel konflikt ligger skjult bag det ydre fællesskab, og hvis vi hurtigt fjerner den udfordrende forskelsbehandling, hvor den endnu findes, og hvis vi gør os klart, hvilket politisk endemål, vi har med vor grønlandspolitik og tager de praktiske konsekvenser, kan det lade sig gøre at forvandle de store forskelle mellem to folk og to lande til den frugtbarhed og den intense eksistens, som netop ligger i modsætninger, der ikke er så store, at de sprænger enheden, men tværtimod får den til at leve mere bevidst. Der er store inspirationer på alle planer at hente for begge parter. Hvad Danmark kan yde ud af teknisk, faglig og økonomisk overlegenhed, kan Grønland rigeligt afbalancere med en livsform, som ofte er sørgeligt glemt i det materialistisk-motiverede superindustrisamfund. Hvor Danmark kan give af sin sociale og retlige modenhed, kan Grønland til gengæld åbne for pionermuligheder og den åndelige styrke, som mange af landets beboere henter i slægtssammenhold, i eksistentiel omgang med voldsom natur, i en frigjorthed i een forstand: evnen til nu og da at gå på tværs af det moderne samfunds konventioner.

Det ville være en af de lykkeligste begivenheder i Danmarks historie, hvis grønlændere og danskere for stedse ville stå urokkeligt sammen, uden at nogen af parterne mistede sin kulturelle integritet.

En ny grønlandspolitik?

Det ville hverken være korrekt eller retfærdigt, hvis man svarede med et rent JA. Der er gjort meget godt i den hidtidige grønlandspolitik. Store uddannelsesmæssige, sociale og tekniske fremskridt er nået på forbavsende kort tid, det danske samfund har ydet store summer til investeringsplanerne og driften af de mange, nye anlæg, og tusinder af udsendte danskere har både over en længere årrække og under kortere ophold i Grønland ydet en personlig menneskelig indsats – i den sidste ende er det vel netop disse „skjulte gode viljer“, der som formidlere af industrialiseringsprocessen har forhindret mange af de værste følger af det brutale møde mellem teknificering og oprindelig grønlandsk tilværelse.

Men samtidig må det erkendes, at der er blevet begået alvorlige fejl. Man har ikke interesseret sig nok for de psykologiske, etiske og sociale følger af industrialiseringen, og man møder dem stort set uforberedt. Den sociologiske forskning af grønlandske eksistensproblemer, som man dyrkede for et tiår siden, standsede netop på det tidspunkt, hvor der var mest brug for den.

Det er derfor næppe galt at fastslå, at en væsentlig fornyelse af grønlandspolitik er nødvendig, hvis ikke stadig stigende sociale ulykker til sidst skal skabe et tragisk modsætningsforhold mellem grønlandsk og dansk.

Først og fremmest må koncentrationspolitikken standses. Det er en fatal fejltagelse, at man igennem mange år har fremmet indflytningen til de større byer, ja, man har gennem en frivillig tvang, besmykket med smukke argumenter om effektivitet og mulighed for bedre uddannelses tilbud, i virkeligheden lokket mennesker bort fra deres gamle bosteder under falske forudsætninger. Det, man skulle have gjort, var at gøre alt, hvad man kunne, for at holde befolkningen på de eksistensmulige udsteder og de mindre byer så længe, at man kunne nå at give tilflytterne rimelige boligvilkår de nye steder og tilstrækkelig oplysning og omskoling, inden de flyttede. Det er ikke umuligt, at det samlede resultat af koncentrationspolitikken på næsten alle områder vil vise sig at være negativt, for koncentrationen er sket for hurtigt, de sociale problemer er vokset, og dermed de sociale omkostninger, generationskonflikten er faretruende mange steder, rodløshed, utilfredshed og hvad deraf følger er blevet Grønlands store plage. En menneskeliggørelse af hele grønlandspolitikens målsætning er derfor hårdt tiltrængt. Danske og grønlandske politikere burde stå sammen imod teknokraters krav, som måske er rigtige inden for deres egne specialområder, men forkerte set ud fra helheden. Og megen psykologisk sans plejer ikke at præge bureaukraterne.

Resultatet af dette synspunkt er, at investeringsplanen må ændres, så man fordeler investeringerne mere jævnt ud over bebyggelserne, og at man især sørger for flere boliger i de udsteder og bygder, hvor en mindre befolkning har fangst og fiskeri nok til at klare sig.

For det andet må man have det politiske mod, der skal til for at fastholde, at man må være mere smidig i bedømmelsen af behov og muligheder for opfyldelse i Grønland end i Danmark. Hvis man hovedkulds kræver, at f. eks. sygdomsbekæmpelsen skal svare ganske nøje til danske forhold, prioriterer man investeringerne efter vores målestok, ikke efter grønlandsk. Grønlænderne har en anden indstilling, naturligt nok, og jeg forstår meget vel, at man foretrækker boliger frem for perfekte sygehuse — og et valg skal jo foretages. Men man er bange for at blive udsat for politisk kritik, og man frygter journalist- og TV-reportager, som for et uforstående dansk publikum „afslører“ asociale tilstande. Det kan ikke lade sig gøre i løbet af et tiår at skabe ensartede miljømæssige betingelser i Grønland og Danmark, og når man alligevel tvinges til et valg mellem indsats af midler, må man indrette sig efter grønlandsk mentalitet og ikke efter dansk.

For det tredje må forskelsbehandlingen mellem grønlændere og danskere ophæ-

ves og det uheldige fødestedskriterium afløses af et alment kvalifikationskriterium, således at man overalt i riget får samme løn for samme indsats.

For det fjerde må der i langt større grad, end det er tilfældet i dag, åbnes for privatiseringsmulighederne, især sådan at det bliver grønlænderne, der selv får større chancer for at overtage og starte private foretagender.

Den største hindring for erhvervsinvesteringer i Grønland er risikoen for tab. Det bør derfor overvejes, om ikke man for Grønland skulle oprette en industrialiseringsfond efter samme principper som u-landsfonden. Hvis man havde et fond, som kunne påtage sig en garanti for tab i de første år af en ny virksomheds investeringer, som kunne yde lån og direkte støtte, kunne træde ind som aktionær for en periode og, når virksomheden var i gang, afhænde aktierne på et frit marked, ville mange flere vove eksperimentet, ikke mindst blandt grønlænderne, som mangler den kapital, danske virksomheder kan møde med.

For det femte bør der indføres en kommunal kildeskat.

For det sjette bør man gøre et overbevisende forsøg på at starte et turisterhverv i Grønland.

Også andre forslag hører med til fornyelsen af grønlandspolitikken, men jeg ville tro, at de nævnte er blandt de afgørende.

For at der ikke skal være nogen tvivl om, at der fra konservativ side er en dyb interesse for grønlandspolitikken, og at det ligger os meget på sinde at få klargjort, at vi er enige med Erling Høeghs grønlandsk-danske integrationstanke, skal det til slut siges, at de ønsker, der har været fremme om en grønlandsdebat i den kommende folketingssamling, kan regne med konservativ sympati. Erling Høeghs spørgsmål, stillet på Grønlands vegne, til den danske regering og til folketinget, bør besvares utvetydigt.